

GLASNIK ARHIVA I DRUŠTVA ARHIVSKIH RADNIKA BOSNE I
HERCEGOVINE, godina 1964—1965, knjiga IV—V, Sarajevo 1965.

Za razliku od prve tri knjige Glasnika, ovaj dvobroj (knjiga IV—V) ima više radova iz oblasti arhivistike. U tim radovima se, pored ostalog, vidi jedan dio napora arhivskih radnika Bosne i Hercegovine u obavljanju dosta teških i odgovornih zadataka, iskustva u radu i teškoće sa kojima se oni susreću.

U prilog takvoj konstataciji služe, prvenstveno, radovi Kasima Isovića »O nekim pitanjima i iskustvima u radu na sređivanju arhivske građe u Arhivu Bosne i Hercegovine« i »Stručni rad u Arhivu Bosne i Hercegovine u 1963. i 1964. godini«. U prvom radu autor iznosi dragocjena iskustva u vezi sa čuvanjem arhivske građe, navodi stečena radna iskustva i praktična rješenja za bezbjedan smještaj, stručno sređivanje i obradu, kao i mogućnost trajnog očuvanja oko 25 miliona arhivskih dokumenata. Radna iskustva su proizvod dugogodišnjeg strpljivog rada i izrazite ljubavi pojedinaca prema arhivskim poslovima i arhivskom pozivu. Samo na osnovu takvog rada moglo se doći do novih i korisnih rješenja u čuvanju arhivske građe, kakav je slučaj sa konstruisanjem i uvođenjem novih kartonskih kutija, što se bez pretjerivanja može tretirati kao racionalizacija u arhivskoj službi, odnosno u bezbjednom čuvanju arhivske građe. Isović posebno ukazuje na teškoće u sređivanju arhivske građe i na to da uspješniji rad Arhiva Bosne i Hercegovine zavisi od radikalnijeg rješavanja problema kadrova, arhivskog prostora i finansiranja ove institucije. Na ove probleme ukazuje se već duže vrijeme. Poznato je da bez sređenih arhiva nema uspješnog naučnoistraživačkog rada.

U drugom napisu Isović iznosi koji su sve raznovrsni i obimni poslovi i sa kakvim uspjehom obavljani u Arhivu Bosne i Hercegovine.

»Pregled rada u Arhivu grada Sarajeva u 1963. i 1964. godini« naslov je priloga Hamida Dizdara, u kome privlači pažnju dio o radu Odsjeka za istoriju radničkog pokreta, koji je postigao vidne rezultate u prikupljanju i sređivanju građe.

Dorđe Lazarević piše o desetogodišnjem radu Arhiva u Tuzli, a Hivzija Hasandedić o radu Arhiva Hercegovine u Mostaru.

Mitar Papić, objavljujući članak »Arhivski materijali i rukopisi u Narodnoj biblioteci Bosne i Hercegovine«, opisuje nastanak arhivskih materijala i rukopisa, njihovu brojnost, sadašnje stanje, mogućnost kori-

štenja i potrebu njihove dalje sistematske obrade. (U stvari, to je dio rada o specijalnim zbirka u Narodnoj biblioteci Bosne i Hercegovine objavljenog u publikaciji »Narodna biblioteka Bosne i Hercegovine (1945—1965)«, str. 50—66, kojim se šira javnost potpunije obavještava koje sve arhivske materijale i rukopise posjeduje Narodna biblioteka Bosne i Hercegovine).

Napis Hamida Hadžibegića o Arhivu Bosanskog vilajeta u Orijentalnom institutu nije samo informativnog karaktera. Naime, Hadžibegić, ukazujući na važnost ovog Arhiva za naučnu obradu društveno-ekonomskih, političkih, kulturnih i socijalnih prilika u bosanskom vilajetu od 1850—1878. godine, upozorava na reorganizaciju vilajeta i na vrlo značajna pitanja koja su u tom periodu dominirala, kao što su: način ubiranja poreza, izgradnja telegrafskih linija, puteva, željezničkih pruga i škola za sve tri konfesije, rad novčanih kreditnih ustanova i neka druga. Osim toga, Hadžibegić navodi da u Arhivu Bosanskog vilajeta ima dragocjenih podataka o ustancima u Bosni i Hercegovini i o odnosima Crne Gore i Srbije i njihovom uticaju na te ustanke, da ima dokumenata o ratovima Crne Gore i Srbije, kako su posmatrani sa turske strane, kao i o miješanju austrijskih konzula u unutrašnje stvari bosanskog vilajeta.

Obrađujući Fond časopisa »Nada« (1895—1903) u Arhivu grada Sarajeva, Vjekoslava Hunski upozorava da je časopis za pouku, zabavu i umjetnost »Nada« izdavala Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu od 1895. do 1903. godine, a ne samo do 1899. godine, kako se to navodi u Narodnoj enciklopediji Stanoja Stanojevića. Autor daje podatke o sadržaju časopisa »Nada«, objašnjava njegov nastanak i bilježi koji su pisci izrazili spremnost da sarađuju u časopisu, a koji su to odbijali iz bojazni da »Nada« neće imati »slobodno i otvoreno nacionalno obilježje i da će austrijska cenzura postepeno i sračunato negirati srpsko i hrvatsko ime«. Takva bojazan se pokazala realnom, jer je u prvom broju »Nade« u programskom članku naglašeno »da časopis neće imati izrazito nacionalne boje«. Međutim, pored uticaja Silvija Strahimira Kranjčevića, koji je u časopis unosio »dio svoje rodoljubive osjećajnosti«, povremeno je u »Nadi« isticana vladina politika »bosanske narodnosti« ili »bošnjakluka«. Na kraju veoma sažetog rada autor konstatuje da je za Bosnu i Hercegovinu časopis »Nada« značio oživljavanje literarnog života i okupljanje književnika iz raznih krajeva, pa i izvan Bosne i Hercegovine, te da »predstavlja važan momenat za proučavanje književnih prilika u našoj zemlji, a posebno u Bosni i Hercegovini«.

U drugom poglavlju — Članci i rasprave — najveću pažnju privlači rad dra Hamdije Kapidžića: »Diskusija o državno-pravnom položaju Bosne i Hercegovine za vrijeme austrougarske vladavine (pokušaji aneksije)«. Ukazujući na neke unutrašnje i spoljnopoličke momente, koji su uzrokovali aneksiju Bosne i Hercegovine, autor naročito ističe dosada nepoznata različita mišljenja oko modaliteta priključenja Bosne i Hercegovine Austro-Ugarskoj Monarhiji i teškoće u vezi s tim, te Kalajev stav iz 1896. godine, prema kome je jedino moguće takozvano »provizorno rješenje«, tj. da se u slučaju aneksije Bosna i Hercegovina proglasi zajedničkim domenom i da se njom upravlja kao kolonijom. Dr Kapidžić tvrdi da je aneksioni problem postojao, uglavnom, kao unutrašnjepoli-

tički problem, jer nijedno alternativno rješenje, po kome bi Bosna i Hercegovina bila priključena Austriji ili Ugarskoj ili podijeljena između njih, nije moglo zadovoljiti interese Austrije i Ugarske. Zato se pored više raspravljanja i različitih predloga o načinu aneksije Bosne i Hercegovine, odnosno o državnopravnom položaju Bosne i Hercegovine poslije aneksije, ipak, i poslije dvanaest godina —1908. godine, ostalo pri Kala-jevoj koncepciji kao jedino mogućoj alternativi, jer je takozvano »provizorno rješenje« ipak rješavalo to krupno unutrašnje pitanje, pošto je obezbjeđivalo ravnotežu uticaja i Austrije i Ugarske na Bosnu i Hercegovinu. Obradujući izvještaj barona Burijana na sjednici Zajedničke vlade 10. septembra 1908. godine, autor upozorava da su austrougarske vlasti preduzimale mnoge akcije u cilju pripreme aneksije i da su se pri tome oslanjale na političke stranke sve tri nacionalno-vjerske grupacije u Bosni i Hercegovini, što je značilo potpunu promjenu stavova austrougarskih vlastodržaca, koji su neposredno poslije okupacije 1878. godine smatrali da se u sprovođenju svoje politike u Bosni i Hercegovini treba da oslone na muslimanski elemenat.

U opsežnije dokumentovanom radu Slavko Mićanović obrađuje uzroke formiranja majevičkih četnika i njihovu djelatnost u toku rata, zaključno sa likvidiranjem njihovih ostataka poslije rata. Autor sa dubokim unošenjem u materiju ukazuje na psihološku komponentu i otkriva svu neljudskost ove grupe četnika.

Zanimljiv je članak Todora Kruševca o Vidićevoj »Prosvjeti« (1885—1888), koji upozorava na srpski karakter lista i njegovu ulogu u razvijanju srpske nacionalne ideje i učvršćivanje srpstva u Bosni, pored njegove osnovne prorežimske orijentacije i koncepcije.

Risto Besarović piše o djelovanju Koste Ugrinića u svjetlu dokumentata Austrougarske okupacione uprave u Bosni i Hercegovini, Hamid Dizdar o češkom melografu i slikaru Ludviku Kubi i njegovom radu u Bosni, a Ibrahim Ibrišagić »O nekim događajima iz razvitka radničkog pokreta u Banjoj Luci u periodu od 1918—1921. godine«.

Interesantne materijale iz turskog i austrougarskog perioda sadrži treće poglavlje *Glasnika* — grada. Rašid Hajdarević, iznoseći i obrađujući jedan popis uhapšenih dužnika u Sarajevu iz godine 1843—1844, pruža mogućnost realnijeg sagledavanja društveno-ekonomskih prilika tog vremena, porijeklo povjeralaca, dužnika i jamaca, njihov socijalni sastav i klasnu pripadnost, te njihov međuvjerski odnos.

Dr Ilija Kecmanović objavljuje prvi put »Memorandum bosansko-hercegovačkih Srba ruskom caru pisan augusta 1902. godine« — dokument pronađen u Arhivu Srpske akademije nauka u Beogradu — i naglašava da se u Memorandumu »pored neminovnog pretjerivanja i zastranjivanja, daje ipak vrlo iscrpnu i vrlo uzbudljivu sliku položaja naroda ovih krajeva pod okupacijom u periodu autonomne borbe«.

Dr Hamdija Kapidžić u ovom dijelu *Glasnika* objavljuje i komentariše nove podatke i materijale o omladinskom pokretu u Bosni i Hercegovini neposredno poslije sarajevskog atentata, dok Rade Petrović iznosi »Zabilješke dra Pere Čingrije o hercegovačkom ustanku (1875—1878)«. *Glasnik* sadrži deset prikaza i ocjena knjiga i časopisa iz arhivistike i istorijskih nauka.

U petom poglavlju — Društvene vijesti — nalazi se Izvještaj o radu Društva arhivista Bosne i Hercegovine u periodu od 1962—1964. godine, te informacije o savjetovanju i V redovnoj skupštini Saveza društva arhivista Jugoslavije.

Iako se ovoga puta Glasnik pojavio kao dvobroj za 1964. i 1965. godinu, on je zadržao stručni nivo i kvalitet ranijih brojeva. Radovi iz oblasti arhivistike i arhivske službe umnogome odražavaju stanje, razvoj i probleme u toj vrsti društvene djelatnosti, doprinoseći da se sa istim pozna zainteresovana javnost. Međutim, članci i rasprave, kao i građa dosada objavljena u Glasniku, čine vrijedne priloge za upoznavanje i dublje sagledavanje pojedinih problema i dosada relativno zanemarenih pitanja iz područja naše savremene historiografije. U tom smislu valja reći da Glasnik postaje sve više publikacija neophodna za naučnoistraživačku praksu, što po našem mišljenju pokazuje i ovaj dvobroj Glasnika.

Atif PURIVATRA